

XALQ MAQOLLARINING TARBIYAVIY OMIL SIFATIDA O'RNI

Sharipova.S.Q

Osiyo xalqaro universiteti magistranti

Annotatsiya: Xalq maqollari milliy madaniyatning noyob durdonasi bo'lib, ular orqali avlodlar o'rtasida ma'naviy, axloqiy va madaniy qadriyatlar uzluksiz yetkazib boriladi. Maqollar tarbiyaviy omil sifatida shaxsning ma'naviy shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Ular orqali bolalarga hayotiy donolik, insoniy fazilatlar, mehnatsevarlik, vatanparvarlik kabi yuqori qadriyatlar singdiriladi. Maqollarning tarbiyaviy ahamiyati shundaki, ular oddiy va qisqa shaklda chuqur ma'noli fikrlarni ifodalaydi, bu esa bolalarning ongiga oson kirib boradi. Xalq maqollari oilaviy va maktab tarbiyasida muhim vositaga aylanib, yoshlarning axloqiy qarashlarini shakllantirishga yordam beradi. Ular shaxsning ijtimoiy va psixologik jihatdan rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, maqollar milliy g'urur va madaniy merosni saqlashda ham muhim vazifani bajaradi. Ushbu maqolada xalq maqollarining tarbiyaviy omil sifatida o'rni, ularning bolalar va o'smirlar shaxsini shakllantirishdagi roli, shuningdek, ularni tarbiya jarayonida qo'llashning samarali usullari tadqiq etiladi.

Kalit so'zlar: xalq maqollari, tarbiyaviy omil, ma'naviy qadriyatlar, axloqiy tarbiya, milliy madaniyat, bolalar ongi, shaxs shakllanishi, oilaviy tarbiya, maktab tarbiyasi, psixologik ta'sir.

KIRISH. Maqollar jamiyatning madaniy merosini ko'rsatadi va avlodlar o'rtasida uzatiladigan tarbiyaviy vositadir. Unda shaxslarning ijtimoiy va axloqiy muammolariga yordam beradigan ma'nolar va bilimlar mavjud. Ota-bobolarning so'zlari odamlarga o'z tajribalarini baham ko'rish va to'g'ri va noto'g'ri narsalarni farqlash imkonini beradi. Bu jihat jamiyat qadriyatlarini yosh avlodga yetkazishda, ularning xarakterini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ajdodlar leksikasining til boyligi o'quvchilarning til ko'nikmalarini rivojlantirishga, tilning nozik jihatlarini anglashga yordam beradi[1]. Ularning maqollari ko'plab holatlar va hayotiy tajribalarni birlashtirgan umumiy ongdir. Bu so'zlar an'anaviy ma'lumotlarni yetkazishda juda muhim bo'lib, odamlarga voqealarga sezgir va tushunish nuqtai nazarini rivojlantirishga yordam beradi.

Maqollar odamlarga o'tmish tajribasini va insoniy munosabatlar dinamikasini o'rganishga yordam beradi va shu bilan kelajakka kuchliroq qadam qo'yishlari mumkin.

MATERIALLAR VA USULLAR. Maqollar jamiyatning madaniy merosini ko'rsatadigan va avlodlar o'rtasida ma'lumot almashinuvini osonlashtiradigan samarali ta'lim vositasi bo'lib xizmat qiladi. Bu qisqa so'zlar odamlarning hayotini yaxshilaydi va ma'lumot beradi. Odamlarga ijtimoiy va axloqiy muammolar haqida o'ylashga yordam beradigan ma'nolar va amaliy bilimlar mavjud. Masalan, maqollar odamlarga to'g'ri va noto'g'ri narsalar haqida ma'lumot beradi, shu bilan birga tajriba almashishni rag'batlantirish orqali ijtimoiy bog'liqlikni yaratadi. Bu xususiyatlar jamiyat qadriyatlarini yangi avlodlarga yetkazishda va xarakterning rivojlanishida muhim rol o'ynaydi.

Ajdodlarning soʻzlari shaxsga bergan xabardorlik va mas'uliyat hissi ijtimoiy birdamlikni mustahkamlaydi. O'quvchilar maqollarning til boyligi orqali til ko'nikmalarini rivojlantirib, tilning nozik jihatlari anglab yetishlari mumkin. Natijada maqollar nafaqat ibora, balki shaxsning ijtimoiy hayotda o'z o'rnini topishiga, madaniy ongining rivojlanishiga yordam beruvchi muhim tarbiya vositasi bo'lib xizmat qiladi. Binobarin, yoshlarning ushbu madaniy merosni o'rganishi va hayotga tatbiq etishi ijtimoiy aloqalarni mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Madaniyatimizda avloddan avlodga o'tib kelayotgan qisqa va lo'nda so'zlar sifatida ma'lum bo'lgan maqollar kishilarning axloqiy kamolotida muhim o'rin tutadi. Ushbu iboralar ijtimoiy me'yorlar va qadriyatlarni aks ettiradi va odamlarga yaxshi va yomon o'rtasidagi farqni tushunishga yordam beradi. Bu iboralar ayniqsa, bolalik davrida axloqiy ongning asoslarini tashkil etadi. Masalan, "Daraxt qariganda egiladi" degan ibora bolalikda o'zlashtirilgan qadriyatlar va odatlar keyinchalik qanday rivojlanishini ko'rsatadi[2]. Bunday iboralar odamlarni boshqalar bilan hamdard bo'lishga, mas'uliyatni o'z zimmasiga olishga va ijtimoiy munosabatlarga e'tibor berishga undaydi. Bundan tashqari, u ijtimoiy aloqalarni mustahkamlash orqali shaxslarga axloqiy tamoyillarni qabul qilishga yordam beradi. Natijada maqollar shaxsning fe'l-atvorini shakllantirishga, ijtimoiy axloqni anglashga yordam beradi.

NATIJALAR. Maqollarda jamiyatlarning madaniy va ijtimoiy tuzilishini ko'rsatuvchi muhim iboralar mavjud. Ushbu qisqa va lo'nda iboralar shaxslar va jamoalarning milliy qadriyatlari, an'analari va qarashlarini yetkazishda juda muhimdir. Yordam berish, sadoqat, adolat va milliy birlik kabi qadriyatlar maqollarda tez-tez uchraydi. Ushbu qadriyatlar avloddan avlodga o'tadi, bu esa jamiyatlarning bir-biri bilan aloqalarini mustahkamlaydi. "Bir qo'lning nimasi bor, ikki qo'lning ovozi bor" iborasi birgalikda ishlash va hamjihatlikning ahamiyatini ta'kidlash bilan birga, bir-birimizga bo'lgan sadoqatni mustahkamlaydi. Maqollar yoshlarga ushbu qadriyatlarni o'rgatishda ijtimoiy me'yorlar va xulq-atvorni ham shakllantiradi

Avlodlararo ma'lumot almashinuvida maqollar juda muhim ahamiyat kasb etadi. Maqollar jamiyatning madaniy qadriyatlari va tajribalarini qisqacha ifodalab, odamlarni hayotga yo'naltiradi. Bu so'zlar oilada, ayniqsa, bolalarni tarbiyalash jarayonida xarakterning shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Daraxt qariganda egiladi maqoli kabi, ota-onalar o'z farzandlariga erta ta'lim berishlari kerakligini eslatadi. Maqollar oila a'zolari o'rtasidagi muloqotni ham osonlashtiradi. Ushbu so'zlar, shuningdek, yetkaziladigan qadriyatlar va ma'lumotlar tufayli shaxslarda tegishlilik hissini kuchaytiradi. Binobarin, oila tarbiyasida maqollar shaxs kamoloti nuqtayi nazaridan ham, ijtimoiy aloqalarni mustahkamlash nuqtayi nazaridan ham muhim ahamiyat kasb etadi

Maqollar ijtimoiy munosabatlarni tartibga solishda naqadar muhimligini ko'rsatadi. Ijtimoiy munosabatlarni boshqarishda maqollar muhim kommunikativ vosita hisoblanadi. Ushbu iboralar jamiyatlarning madaniy tuzilishini ko'rsatadi va shaxslar o'rtasidagi o'zaro ta'sirni shakllantirib, me'yorlar va qadriyatlarni ko'rsatadi[3]. Maqollar shaxsning qaror qabul qilish jarayoniga ta'sir ko'rsatadi va odamlar o'rtasidagi munosabatlarda yetakchilik qiladi, shuning uchun ular ijtimoiy hayotda uyg'unlikni ta'minlash uchun muhim asos bo'lib xizmat qiladi. Maqollar an'anaviy jamoalarda avloddan avlodga o'tib, shaxslararo munosabatlarning shakllanishida ham muhim rol o'ynaydi. Shu nuqtai nazardan, maqollar nizolarni hal qilishga yordam beradi, chunki ular odamlar o'rtasidagi aloqani mustahkamlaydi va umumiy tushunish va hamdardlikni rivojlantirishga imkon

beradi. Demak, maqollar tashigan ma'nolar ijtimoiy munosabatlarni mustahkamlaydi, ijtimoiy hamjihatlikni kuchaytiradi.

MUNOZARA. Maqollarning inson shaxsini shakllantirishdagi o'rni. Shaxslarning shaxsiyati ularning maqollarining muhim qismidir. Shaxslarning xarakteri va axloqiy rivojlanishi jamiyatning umumiy qadriyatlari va madaniy merosini ko'rsatadigan ushbu qisqa jumlar orqali amalga oshirilishi mumkin. Maqol odamlarning tajribalari va bilimlarini baham ko'rish orqali ularning ijtimoiy aloqalarini mustahkamlaydi. Bu ham ijtimoiy, ham individual ongni rag'batlantiradi. Maqollar odamlarga yaxshi va yomon, to'g'ri va noto'g'ri o'rtasidagi farqlarni tushunishga yordam beradi va shu bilan qaror qabul qilish va xulq-atvor jarayonlarini boshqaradi. Bundan tashqari, bolalikda orttirilgan bu e'tiqodlar shaxsning o'zligini shakllantirish jarayonida doimiy ta'sir ko'rsatadi. Natijada, madaniy tarbiya va ijtimoiy tuzilma maqollarning shaxs kamolotiga ta'sirini avloddan avlodga o'tkazadi.

Maqollar insonlarning psixologik rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadigan so'zlar bo'lib, bu ta'sirlar tarbiyaning muhim vositasidir. Ataturalar eshitilganda, odamlar odatda ma'lum bir voqea yoki tajribani eslaydilar. Bu ularga ma'no qo'shish, madaniy o'ziga xoslikni anglash va ijtimoiy qadriyatlarni tushunish imkonini beradi. Ta'lim muhitida maqollar o'quvchilarga fikrlash va turli nuqtai nazarlarni rivojlantirishga yordam beradi. Bundan tashqari, bu so'zlarning qisqa va mazmuniy tuzilishi murakkab tushunchalarni sodda tilda ifodalashni osonlashtiradi, bu esa bilim olishni osonlashtiradi. Shunga qaramay, ularning maqollarini doimiy ravishda o'rganish odamlarga ushbu qadriyatlarni tushunish va kundalik hayotda qo'llash imkonini beradi[4]. Ularning maqollari shaxsning psixologik dunyosiga chuqur kirib borish barobarida jamiyat madaniyatini ham tarbiyalaydi.

Zamonaviy ta'limda maqollar muhim ahamiyatga ega. O'quvchilarga hayot haqida chuqur tushuncha va qimmatli saboqlar beradi. Zamonaviy ta'lim tizimida nafaqat bilim olish, balki xarakter va axloqiy qadriyatlar ham o'rgatilishi kerak. Murakkab g'oyalarni sodda va tushunarli qilib tushuntirish o'quvchilarga mavhum tushunchalarni aniqroq anglashga yordam beradi. Bundan tashqari, u madaniy merosni aks ettirish orqali shaxslarga o'zlarini kuchliroq his qilishlariga yordam beradi, bu esa jamiyatdagi ijtimoiy aloqalarni mustahkamlaydi. Natijada, maqollar zamonaviy ta'limda bilimlarni uzatishni osonlashtiradi, shu bilan birga, hissiy va ijtimoiy rivojlanish uchun boy zamin yaratadi. Natijada, maqollar shaxsning til ko'nikmalarini, shuningdek, aqliy va hissiy teranligini rivojlantiradi. Maqollardan ta'lim vositasi sifatida foydalanishning ilmiy asoslari Maqollar madaniy merosning bir qismi bo'lib, avloddan avlodga o'tib kelayotgan bilim manbalaridir. Ulardan ta'limda foydalanishning ilmiy asoslari mavjud.

XULOSA. Ta'limiy tadqiqotlarga ko'ra, maqollar qadriyatlarni tarbiyalash, axloqiy rivojlantirish va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish salohiyatiga ega. Maqollarda murakkab fikrlar sodda tilda ifodalanib, mavhum bilimlar konkretlashadi. Bu til va madaniy aloqalarni o'rganishda mustahkamlaydi. Shuningdek, maqol o'quvchilarning tahliliy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi, ularni so'rash va baholash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Natijada maqollardan ta'limiy vosita sifatida foydalanish an'anaviy madaniyatni saqlab qoladi va shaxsning ijtimoiy va hissiy rivojlanishiga yordam beradi, bu esa ko'p qirrali o'rganish tajribasini ta'minlaydi.

Adabiyotlar:

1. Qo'chqarova A. M. MAQOL, MASALLAR ORQALI BOLALARGA IJTIMOYIY TARBIYA BERISH //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2024. – Т. 14. – №. 3. – С. 104-107.
2. Turemuratova A. USING PROVERBS AS A WAY OF FOLK PEDAGOGY TO IMPROVE THE KNOWLEDGE OF YOUTH //International Journal of Intellectual Cultural Heritage. – 2022. – Т. 2. – №. 6. – С. 60-63.
3. Xolov O. C. Milliy qadriyatlarni shakllantirishda xalq og 'zaki ijodining o'ziga xos xususiyatlari //Academic research in educational sciences. – 2023. – Т. 5. – №. NUU conference 3. – С. 85-89.
4. Matyoqubova S. A. O'zbek xalq maqollari va ingliz xalq maqollarining tarbiyaviy ahamiyati //Academic research in educational sciences. – 2020. – №. 3. – С. 911-915.